

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ТУРИСТІК-РЕКРЕАЦИЯЛЫҚ ӘЛЕУЕТІНІҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫН ТАЛДАУ**ANALYSIS OF THE MODERN STATE OF THE TOURIST AND RECREATIONAL POTENTIAL OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN****K.N.MAMIROVA**

c.p.s, acting professor

Sh.M.NADIROV

professor

M.B.SAGATOVA**A.K.KAIROVA****A.D.NAKYSZHAN**

second-year undergraduates of the profession, 6M060900-geography, Kazakh State Women's teacher training university, Almaty, Republic of Kazakhstan

РЕЗЮМЕ

Туризм прошел в своем развитии долгий путь и сегодня является одной из наиболее успешно развивающихся отраслей мирового хозяйства. На сегодняшний день туристическая отрасль по доходности вышла на третье место в мире после нефтедобывающей промышленности и автомобилестроения. Как и любая другая сфера хозяйственной деятельности, индустрия туризма является весьма сложной системой, степень развития которой зависит от ее потенциала и эффективности его использования. Казахстан обладает всеми возможностями для создания конкурентоспособной и рентабельной индустрии туризма: выгодное геополитическое положение страны, политическая стабильность, уникальность туристско-рекреационных ресурсов, многообразие туристско-рекреационных зон, природных ландшафтов, флоры и фауны. Туристско-рекреационный потенциал Казахстана имеет хорошие позиции для развития почти всех видов туризма. Проведенный в статье анализ показывает, что, несмотря на богатый туристско-рекреационный потенциал, Казахстан характеризуется недостаточным уровнем развития туризма. Решение проблемы лежит в создании туристского кластера. Благодаря кластерной инициативе у Казахстана имеется реальная возможность интеграции в мировое туристское сообщество, а, учитывая, что развитие туризма дает толчок развитию других смежных отраслей, Казахстан сможет занять достойное место в сообществе конкурентоспособных и развитых стран мира.

Ключевые слова. Қазақстан Республикасының**ABSTRACT**

Tourism was developed in a long way and today it is one of the most successfully developing industries in the world economy. To date, the tourism industry in profitability came in third place in the world after oil industry and automobile industry. Like any other economic activity, tourism industry is a very complex system, development of which depends on its capacity and the efficiency of its use. The article reveals the essence of the tourist potential and methodological approaches to its evaluation. Kazakhstan has all opportunities to create a competitive and profitable tourism industry: a favorable geopolitical position of the country, political stability, the uniqueness of the tourism and recreational resources diversity of recreational zones, natural landscapes, flora and fauna. Tourist potential of Kazakhstan has a good position to develop almost all types of tourism. The article conducted the analysis shows that, despite a rich tourist and recreational potential of Kazakhstan is characterized by insufficient level of development of tourism. The problem lies in the creation of a tourist cluster. Through the cluster initiative, and Kazakhstan has a real possibility of integration into the world tourist community, and, considering that the development of tourism gives impetus to the development of other related industries, Kazakhstan will be able to take its rightful place in the comity of developed and competitive countries of the world.

Keywords: Modern State Of The Tourist

Әлемдік экономиканың қазіргі жағдайында туризм жетекші және қарқынды дамып келе жатқан салалардың бірі болып табылады. Дүниежүзілік туризм ұйымы мәліметтері бойынша, туризм әлемдегі тек автомобильдер, химиялық заттар мен отын өнімдерін экспорттаудан кейінгі тауарлар мен қызметтер экспорты бойынша төртінші орынды алады (7,4%), [1]. Кіріс тұрғысынан бұл сала мұнай өндірісі мен автомобиль өнеркәсібінен кейін әлемдегі үшінші орынға ие.

Туристтік-рекреациялық әлеует абстрактілі тұтастық ретінде қарасақ келесідей құрамдас элементтерді қамтиды: ресурстық, материалдық-техникалық, кадрлық, заңнамалық, ақпараттық, ұйымдастырушылық, ғылыми және техникалық [2].

Ресурстық әлеует. Жоғары туристік және рекреациялық әлеуетке ие Қазақстан туризмнің жеткіліксіз дамыған деңгейімен сипатталады. Оның жалпы ішкі өнімдегі үлесі шамамен 0,3% құрайды. 2014 жылы туризмнен түскен кіріс көлемі 145,3 млрд. Теңгені құрады, бұл 2011 жылмен салыстырғанда 2 есе (77,6 млрд. Теңге). Республика бюджетіне төленген салық 20,6 млрд. теңгені құрайды. Осы салада жұмыспен қамтылғандар саны 158,7 мың адамды құрады [3].

Қазақстан аумағында әр экономикалық аудандарында түрлі туризм саласын дамытуға болады. Аудандардың физикалық-географиялық, экономикалық ерекшеліктерін ескере отырып әр ауданда дамытуға мүдделі туризм түрлерін бөліп көрсетуге болады:

1. Солтүстік Қазақстан ауданы: рекреациялық, спорттық, өзен және кәсіпкерлік;
2. Оңтүстік Қазақстан: қажылық туризмі - Түркістан қаласындағы қасиетті орындардың болуына байланысты; мәдени және танымдық - Ұлы Жібек жолының тарихи қалаларында; экологиялық - Арал теңізінің жаһандық экологиялық апатына байланысты;
3. Батыс Қазақстан: кәсіби-іскерлік және су туризмі, әлемдегі ең ірі көлдің Каспий теңізінің осы аймақта болуынан;
4. Шығыс Қазақстан: рекреациялық, тау, спелеотуризм;
5. Орталық Қазақстан: ностальгиялық (достар мен туыстары бар), аңшылық (сафари) және емдік.

Талдау жұмыстарын жүргізу арқылы Қазақстан аудандарының туристік-рекреациялық әлеуеті сипатталды.

Кесте 1. Қазақстан аудандарының тартымдылық критерияларының баллдық көрсеткіштер арқылы бағалануы (5 баллдық шкала бойынша)

Тартымдылық критерийлері (балл бойынша)	Аудандар				
	Орталық Қазақстан	Солтүстік Қазақстан	Шығыс Қазақстан	Батыс Қазақстан	Оңтүстік Қазақстан
Бай табиғи ландшафт	3,9	4,1	3,8	3,8	4,4
Қызмет көрсету сапасы	2,3	3,0	2,4	2,7	2,4

Дамыған туристік инфраструктура	3,4	2,6	3,3	3,1	3,3
Туристтердің қауіпсіздігі	3,4	3,5	3,2	3,4	2,7
Көрсетілетін қызметтердің бағасы	2,0	1,8	2,0	1,9	2,1

Кесте 2. Қазақстан Республикасы аудандарының рекреациялық әлеуетіне сипаттама

Қазақстан Республикасының аудандары	Ауданның туристік әлеуетінің сипаттамасы
Солтүстік Қазақстан Ақмола облысы Павлодар облысы Солтүстік-Қазақстан облысы Қостанай облысы	Ландшафт, ауданның климаттық жағдайлары туристік демалыстардың әр түріне – автомобильді, велосипедті, су және т.б. ыңғайлы. Көкшетау, Баянауыл курорттары демалысты емдік іс-әрекеттермен ұйымдастырса, Қорғалжын мен Наурызым қорықтары ғылыми туризм өкілдеріне қызықты.
Батыс Қазақстан Ақтөбе облысы Маңғыстау облысы Атырау облысы Батыс-Қазақстан облысы	Мұнда дүние жүзіндегі тереңдігі жөнінен екінші орын алатын, мұхит деңгейінен 132 м төмен жатқан Қарақия ойысы орналасқан. Каспий теңізі, Жайық өзені, Маңғыстау түбегі, Үстірт қорығы, ескі және жаңа қалалар, археологиялық ескерткіштер, Хорезм мен Ираннан шыққан ежелгі сауда жолдары – осының бәрі батыс аймақта орналасқан.
Орталық Қазақстан Қарағанды облысы	Балқаш көлі – дүние жүзіндегі ең үлкен көлдердің бірі, бірегей қарқаралы таулы-орманды оазис, Шайтанкөл. Археологиялық және этнографиялық объекттер сақталған көптеген жерлер орналасқан.
Оңтүстік Қазақстан Алматы облысы Жамбыл облысы Оңтүстік Қазақстан облысы Қызылорда облысы	Ежелгі қала Сайрам (Исфиджаб), Абдул-Азиз-Баба мазары, Карашаш-Ата базары. Ерекше көрікті жер - әлемге әйгілі Қожа Ахмет Яссауи кесенесі. Ақсу-Жабағалы қорығы, Қарахан мен Шамансур кесенесі, Архыташ археологиялық ескерткіш, Айша-Бибі мен Бабаджа-қатын кесенелері.
Шығыс Қазақстан Шығыс-Қазақстан облысы	Ашық аспан астындағы сирек кездесетін минералдар мұражайы, археологиялық ескерткіштер, Марқакөл және Батыс-Алтай қорығы, Рахман сулары. Себин көлі, Бұқтырма және Новоульбинский су қоймасы, Еңлік үңгірі, марал шаруашылығы.

Туризм ұлттық экономиканың саласы ретінде өнім мен сұраныстың нарықтық санаттарына сәйкес келетін өнім шығарады. Осыған байланысты шетелдік нарықтарға бағдарланған халықаралық нарықты және Қазақстан азаматтарына арналған ішкі бағытты ажырата білу қажет. Халықаралық туристік нарық бүгінгі күні миллиондаған доллар айналымы және қатал бәсекелестік күресі болып табылады, сондықтан бірінші кезектегі міндет - Қазақстан үшін ерекше ерекшеліктері бар және сұранысқа ие туристік өнімнің анықтамасы.

Қазақстан туристік және рекреациялық ресурстарға бай, әсіресе тартымды тау, рекреациялық, табиғи, су, экскурсиялық аймақтардың бар екендігін атап өту керек. Бұл база туристік туризмнің кедергісіз дамуына жағдай жасайды. Қазақстанның табиғи және рекреациялық әлеуеті, сондай-ақ ұлттық дәстүрлер мен ерекшеліктер, ақыл-ой мен салт-дәстүрлер шетелдік туристерге тартымды, себебі олар Еуропа мен Азия нарықтарындағы ұсынылатын туристік қызметтермен қаныққан.

Туристік әлеует бірқатар факторлардың әсерінен қалыптасады: туризм теориясы мен әдіснамасын дамыту; нарықтық қатынастарды қалыптастыру және дамыту; туризмді басқару және технологиялар саласындағы инновациялар; ақпараттық-техникалық сүйемелдеу жүйесін дамыту; шығармашылық қызметтің және кадрлардың біліктілігін арттыру. Осылайша, ол барлық компоненттерінің мүмкіндіктерінің біріктірілген нәтижесі ретінде қалыптасады.

Дамудың сапалы жаңа деңгейіне көшу, туризмнің тиімділігін айтарлықтай арттыру туризмнің ресурстық, ұйымдастырушылық, техникалық, ғылыми, әдістемелік және кадрлық ресурстарын қарқынды және теңгерімді дамытуды талап етеді. Осындай түрдегі трансформациялар, сонымен бірге, қызметкерлердің кәсібилігі мен олардың жауапкершілігі айтарлықтай өскенше, қалаған нәтижеге қол жеткізілмейді. Туризмнің ресурстық базасы туристік өнімді құруға қолайлы табиғи және жасанды түрде құрылған объектілердің тіркесімін білдіретін туристік және рекреациялық ресурстардан тұрады. Туристік ресурстар әртүрлі табиғи, мәдени-тарихи, әлеуметтік-экономикалық объектілер мен құбылыстардан тұрады, олар туристік қызметтер көрсету үшін негіз болып табылады [4].

Қазақстан Батыс пен Шығыстың арасында халықаралық туристік және сауда ағындары үшін мүмкіндіктер жасайтын тиімді географиялық жағдайға ие.

Қазақстан әлемдегі көлемі жөнінен тоғызыншы орынға ие, онда қар және мұздақтардан бастап, құмды шоқтарға дейін және тау шыңдары бар. Табиғи ландшафттар спектрінде бірегей болып табылады, олар таңғажайып әртүрлілікпен, сыртқы белсенділіктерге жетпейтін мүмкіндіктермен ерекшеленеді.

Мемлекеттің туристік саясаты оның тек ішкі жағдайларына қарап құрылмайды. Халықаралық туристік нарығына шығатын кез-келген мемлекет өзге елдермен немесе тұтас әлемдік аудандармен күрделі қарым-қатынастар жүйесіне түседі. Мемлекет өз аумағының туристік-рекреациялық әлеуетін толықтай пайдалана алған кезде, өз туристік саясатын дұрыс құрып оны дұрыс жүзеге асырған кезде ғана, әлемдік туристік нарығында өз орнына ие болады [5].

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. UNWTO и статистика Казахстана / Модель прогноза // [ЭР]. Режим доступа: stat.kz
2. Концепции развития туристской отрасли Республики Казахстан до 2020 г.: Постановление Правительства Республики Казахстан от 28 февраля 2013 г. № 192.
3. ЭР]. Режим доступа: stat.kz
4. Ердавлетов С.Р. География туризма: история, теория, методы, практика. – Алматы:

Атамура,2000.-336с.

5. Туризм Казахстана. 2010-2014 гг. Статистический сборник / Под ред. А.А.Смаилова. - Астана, 2015